

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR**

Neveléstudományi Doktori Iskola

Nevelélméleti Program

A Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Halász Gábor

Manxhuka Afrodita Meritta

*A populáris regiszter szerepe és lehetőségei az irodalmi
nevelésben*

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető: Trencsényi László, CSc

Budapest, 2019

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. A téma relevanciája	3
3. Célkitűzés	5
4. A kutatás módszerei.....	7
5. Kutatási eredmények	8
6. Összegzés.....	11
7. Bibliográfia	13
8. A doktori kutatás témájában megjelent szerzői publikációk	21

1. Bevezetés

1.1 A magyar iskolai irodalmi kánon kérdését évek óta heves viták kísérik mind a közéletben, mind a szülők, tanárok, tanulók körében. Egyre többen tartják elkerülhetetlennek a kötelező olvasmányok listájának újrajrását a modern élet kihívásaira felelő irodalomtanítás megteremtéséhez. A legtöbb magyarországi iskolában azonban továbbra is azok az olvasmányok kerülnek tárgyalásra irodalomórán, amelyek már több évtizede elmozdíthatatlanul a kánon részét képezik. Ez a makacs ragaszkodás a „jól bevált” kötelező olvasmányokhoz összefügg a kánon fogalmával, az állandóság, a stabil értékrend képzetével, amely azonban a posztmodern kor körülményei között meglehetősen kétségessé vált.

1.2 A kötelező olvasmányok évtizedek óta szinte teljesen változatlan listája egyre távolabb kerül a diákok saját világától, és ahelyett hogy hozzásegítené őket az olvasás, az irodalom megkedveléséhez, inkább elriasztó hatással bír. Ahhoz, hogy jelentősebb átalakulás következzen be ezen a területen, elengedhetetlen a magyartanárok szemléletváltása. A magyartanárokat monitorozó hazai vizsgálatok rámutattak arra, hogy az évek óta pályán lévő pedagógusok módszertani felkészültsége, attitűdje, értékrendje csak nagyon lassan és kis mértékben változik. Valódi átalakulást a tanári gyakorlat terén talán csak a következő tanárgenerációktól várhatunk. Érdemes tehát megvizsgálni, hogy miként viszonyulnak ezekhez a kérdésekhez a leendő magyartanárok.

1.3 A kutatás fókuszában az iskolai irodalmi kánon elméleti hátterének feltárása, megújításának lehetséges irányai, a magyarországi pedagógiai kontextus vizsgálata, illetve a tanároknak és a leendő tanároknak a populáris irodalom tananyagba integrálásáról alkotott véleménye és gyakorlati tapasztalatai állnak. A kutatás egy elméleti és gyakorlati szempontból is releváns problémával foglalkozik, aktuális neveléstudományi kérdéseket vizsgál, amelyek az utóbbi években, évtizedekben egyre inkább a szakmai érdeklődés előterébe kerültek.

2. A téma relevanciája

2.1 A hazai magyartanítás jelenleg a premodern irodalomtanítási modellt (Bókay, 1998) követi: kronologikus megközelítés jellemzi, amelyben kiemelt helyet kap az egyes korszakok, szerzői életrajzok és pályaképek bemutatása. Ezzel az irodalomszemlélettel elsősorban az a probléma, hogy nem veszi figyelembe a tanulók életkori sajátosságait (Kerber, 2002). Egyre erőteljesebben jelenik meg az az igény, hogy az oktatás anyaga ne az információhalmozást szolgálja, hanem a diákok szövegalkotási, -értési készségeit,

képességeit fejlessze. Az irodalom személyiségfejlesztő és identitásteremtő hatásának fokozásához elkerülhetetlen a jelenlegi iskolai irodalmi kánon felülvizsgálata, szelekciója és kiegészítése újabb, hagyományosan nem a kánonba tartozó művek beemelésével.

2.2 A kánon(ok) tartalmát, sőt létjogosultságát sokan megkérdőjelezzik, de abban a legtöbb elmélet megegyezik, hogy a kánon elválaszthatatlan a befogadói közösségtől. Hiszen kánonról is csak akkor beszélhetünk, ha az irodalom önmozgásként értett oldala (receptió, intertextualitás) összekapcsolódik az intézményes autorizáció (kritika, iskola, irodalomtörténet) formáival (Dobos, 2003a). Kiemelten érvényes mindez az oktatásra, az irodalomtanításra, ahol a hangsúly egyértelműen a tanulókon mint befogadókon van, ahol a kánonnak a receptió ad valódi célt és érvényességet. Az iskolai gyakorlat azonban sokszor mást mutat. A legtöbb magyar iskolában továbbra is azok az olvasmányok kerülnek tárgyalásra, amelyek már évtizedek óta az irodalmi kánon részét képezik.

2.3 A gyerekek újabb és újabb szórakozási lehetőségek közül választhatnak, többek között ezzel magyarázható, hogy az utóbbi évtizedekben az olvasás – mint szabadidős tevékenység – jelentős mértékben veszített népszerűségéből (Gereben, 1998, 2001; Gombos és mtsai, 2015; Tóth, 2017). Az életkor előre haladtával a nem olvasók aránya folyamatosan nő, tehát a gimnáziumi korosztály felé haladva egyre kevesebb gyerek számára napi vagy heti szintű elfoglaltság az olvasás. A diákok jellemzően nem úgy tekintenek a kötelező olvasmányokra, mint a legértékesebb művekre, és az, amit valójában olvasni szeretnek, sok esetben eltér a hivatalos kánontól.

2.4 A tömegkommunikáció rohamos fejlődése révén a tömegkultúra a gyerekek szubkultúráját minden eddigénél nagyobb mértékben meghatározza. A klasszikus és a populáris kultúra azonban csak látszólag áll szemben egymással, valójában meglehetősen sok közös mutatkozik bennük, hiszen ez utóbbi is a klasszikus kultúra eszköztárát, narratív struktúráit használja fel szűkített kóddal és jól megtervezett intertextualitással (Almási, 2003; Arató, 2016). Ezt a szoros kapcsolatot érdemes lenne az irodalomtanításnak is kihasználnia az olvasóvá nevelés érdekében, viszont annak ellenére, hogy meggyőzőek a populáris kultúra tananyagba való integrálása mellett szóló érvek, a tanárok többsége mégis idegenkedik tőle, mivel szakmailag felkészületlennek érzi magát ezen a területen (Morrell, 2002). Az iskolán kívüli olvasmányok beépítése az irodalomtanításba az olvasóvá nevelés egyik alapvető feltétele, és már ez önmagában felszabadító hatású lehetne a tanulók számára, hiszen az iskola így demonstrálná, hogy nem veti meg a diákok kultúráját, az irodalomóra pedig a kölcsönös megnyílás terévé válhatna (Arató, 2013).

2.5 Egyre többen osztják azt a véleményt, hogy az intézményes keretek között zajló olvasóvá nevelés csak akkor lehet eredményes, ha a gyermekek érdekeltté válnak az olvasásban, és a kötelező olvasmányokhoz nem nyomasztó érzés társul, hanem valódi élmény és öröm (Fűzfa, 1998; Kerber, 2002; Gordon Győri, 2009; Gyeskó, 2009). Az értő olvasóvá nevelés hatékonysága érdekében fel kellene hagyni a korábbi gyakorlatok egy részével, és helyette a diákok érdeklődési körének megfelelő olvasmányok kiválasztását, rugalmas olvasmánylista összeállítását kellene szorgalmazni, amelynek már a kortárs és ifjúsági irodalmi művek, sőt a populáris alkotások is szerves részét képezik. A sokszínűség az olvasmányok feldolgozási módjaira is kiterjedhetne (pl. projektmunka, drámajáték, irodalmi vetélkedő). Mindezt pedig a 3P (*personality, present, popular*) szempontjainak érvényesítésével lenne érdemes végezni.

3. Célkitűzés

3.1 A kutatás fő célja, hogy megtalálja a populáris irodalom helyét a magyartanításban, az olvasóvá nevelésben és a kulcskompetenciák fejlesztésében. Ehhez nélkülözhetetlen a tanárok és leendő tanárok véleményének feltérképezése a kanonikus és nem kanonikus irodalmi műveket illetően, és a populáris alkotások tananyagba integrálásának konkrét, gyakorlati megvalósításainak megfigyelése. A jelenlegi iskolai irodalmi kánon megújítása szempontjából kiemelt jelentőségű a tanárok véleménye, hozzáállása, attitűdje a populáris regiszter tananyagba integrálását illetően, hiszen – a központi szabályozások mellett – főként rajtuk múlik, hogy mi kerülhet a kötelező olvasmányok közé.

3.2 Az elsősorban leíró-feltáró kutatás keretében így főként olyan kérdéseket vizsgálunk, mint az oktatás és a kánonképzés összefüggései, az oktatás szerepe a kánonképzésben, a kialakult irodalmi kánon befolyása az oktatás különféle területeire, a populáris kultúra és irodalom beépítésének lehetőségei a tananyagba, szerepe az olvasóvá nevelésben. Az elméleti kutatás célja az irodalmi kánon és kanonizáció elméleti hátterének feltárása, az iskolai irodalmi kánon megújításának elméleti koncepciójának megalapozása, az olvasóvá nevelésre vonatkozó megközelítések összefoglalása és szintetizálása, a magyarországi pedagógiai kontextus feltárása az irodalomtanítást szabályozó alapidokumentumok összevetésével, továbbá a populáris irodalom szerepére és pedagógiai jelentőségére reflektáló elméletek vizsgálata.

3.3 Az elméleti kutatás eredményeit egy empirikus kutatás egészíti ki, amelynek fókuszában a tanároknak és a leendő tanároknak a populáris irodalom tananyagba integrálásáról alkotott véleménye és gyakorlati tapasztalatai állnak. A hagyományosan

nem a kánonba tartozó művek tanításáról, irodalmi nevelésről alkotott nézeteiket, pedagógiai koncepciójukat és tanítási tevékenységüket vizsgálom, hogy világossá váljon a gyakorló tanárok perspektívája, hogy lássuk, miért és mennyire ragaszkodnak a régi kötelező olvasmányokhoz, vagy éppen miért változtat(ná)nak rajtuk, mit tartanak a megújítás céljának, lehetséges irányainak és hatékony módszereinek. Az irodalomtanítás tartalmi megújításának kérdésében nem mellőzhető szempont a leendő tanárok véleményének vizsgálata sem, hiszen tőlük várható valódi megújulás a tanári gyakorlat terén.

3.4 Az empirikus kutatás támaszkodik a 2000-es évek első felében végzett obszervációs kutatások magyartanárookra vonatkozó eredményeire, egyfajta kiegészítéseként és folytatásaként is funkcionál. A kutatás eredményei szerint a magyartanárok akkor azt tartották a legfontosabb problémának, hogy a diákok keveset olvasnak, és nem is szeretnek olvasni, helyesírásuk kívánnivalót hagy maga után, alapkészségeik hiányosak, a szövegértés terén komoly lemaradásaik vannak. Mindezek mellett a tanároknak túl sok ismeretet kell átadniuk, és ehhez nem áll rendelkezésre kellő idő. Ennek ellenére a tananyag szűkítésével és bővítésével kapcsolatos kérdés esetében a legvisszafogottabbak az elhagyandó témákat illetően voltak, míg a bővítésre határozott elképzelések jelentek meg. A magyartanárok a jelenkori irodalom tanítását sokkal fontosabbnak tartanák a régi irodalom dominanciája helyett. A felmérés megerősítette, hogy a magyar nyelv és irodalom tantárgy korszerűsítésre szorul. A megkérdezett tanárok véleménye szerint a tantárgy megítélése a diákok körében fokozatosan romlik. A kötelező olvasmányok között nagyobb arányban kellene szerepelni a diákokat érdeklő olvasmányoknak, ifjúsági irodalomnak, amelyek segítségével talán közelebb lehetne hozni őket az irodalom megértéséhez és megszerettetéséhez. A pedagógusok is érzik a megváltozott körülmények hatását, de hatékony megoldásokat még nem találtak a felmerülő problémákra. A vizsgálati eredmények rámutattak a tanítási gyakorlatbeli modernizáció lassúságára, amely folyamatosan növeli a gyerek saját és az iskola kultúrája közötti távolságot. Ennek hosszú távú hatásai pedig túlmutatnak az iskolai és iskolán kívüli világ kettősségén, és általában a tudáshoz, a munkához, a kultúrához kapcsolódóan is hasonlóan negatív attitűdöt alakíthatnak ki (Kerber, 2004; Gordon Győri, 2006).

4. A kutatás módszerei

4.1 A leíró-feltáró kutatás elméleti és empirikus kutatást is magában foglalt, amely során a kánonelméleti, olvasásszociológiai és szakmódszertani nézőpontok ütköztetése mellett a populáris irodalmat előtérbe helyező kánonújraírás gyakorlati megvalósításának lehetőségeit is igyekeztem felmérni a tanárok és leendő tanárok körében. A művészeti és az iskolai irodalmi kánon kialakulását és működését, az olvasás népszerűségét, a kötelező olvasmányok adekvátságát és az olvasóvá nevelés lehetőségeit tárgyaló hazai és nemzetközi szakirodalom feltérképezése, elemzése, és a különböző megközelítések összefoglalása nyomán igyekeztem az irodalmi nevelés megújításának egyik lehetséges koncepcióját felvázolni, amely azonban nem nélkülözheti az empirikus vizsgálatból nyerhető kutatási eredményeket sem.

4.2 A kutatás az értelmező paradigmához kapcsolódik, ez adta azt az értelmezési keretet, amelyben megvalósult maga a vizsgálat, és amelynek követelményeihez igazodott. A tudományosság kritériumainak megfelelően törekedtem a reliabilitás (megbízhatóság) és a validitás (érvényesség) szempontjainak való megfelelésre, elsősorban a kutatási módszerek, adatok és elméletek triangulációja révén (Szabolcs, 2001; Falus, 2004). A populáris irodalom felől történő kánonújraírás lehetőségét több adatforrás alapján, többféle adatgyűjtési eljárással, többféle módszerrel vizsgáltam. Bár a kutatás alapvetően az interpretatív kutatási paradigmához kapcsolódott, kutatási módszerként a kvalitatív eljárásokat kvantitatív módszerekkel is kiegészítettem a fő kutatási kérdéseknek megfelelően.

4.3 A kutatási módszerek közül a dokumentumelemzést, a szóbeli és az írásbeli kikérdezést alkalmaztam. A magyarországi helyzetre fókuszálva, az alapidokumentumok (korábbi és aktuális alaptantervek, kerettantervek, kísérleti tankönyvek) kvalitatív elemzésével, értelmezésével és összevetésével vizsgáltam a populáris irodalom taníthatóságának jogi, társadalmi és pedagógiai kontextusát. Az empirikus kutatás fókuszcsoportos beszélgetéseket (25 fő), kérdőíves felmérést (217 fő) és félig strukturált interjúkat (26 fő) is magában foglalt magyartanárokkal és leendő magyartanárokkal egyaránt, a hagyományosan nem kanonikus irodalom szerepéről és helyéről az irodalmi nevelésben. Órákat látogattam olyan oktatási intézményekben, ahol populáris művek is helyet kapnak az oktatásban, hogy megfigyeljem az ilyen jellegű irodalom tanításának módszertanát, fogadtatását és hatásait. A kutatás során a populáris gyermekirodalom tanításával kapcsolatos személyes tapasztalataimat is felhasználtam, hogy minél teljesebb képet kapjunk a vázolt témáról.

5. Kutatási eredmények

5.1 Disszertációmban igyekeztem részletesen bemutatni, hogy az iskolai olvasmányok listája is egy irodalmi kánon, így alakulását és működését jellemzően ugyanazok a tényezők határozzák meg, mint általában a művészeti kánonokat, és a kanonicitás nem eleve sajátja egyik irodalmi műnek sem. Bezeckzy (1998) azt hangsúlyozza, hogy a kánon nem véletlenszerűen összeszedett művek jegyzéke, hanem rendelkezik egyfajta belső struktúrával, amely meghatározza, mely művek kerülhetnek a kánonba, és hogy ezek a kanonizált művek milyen viszonyban állnak egymással. Egy-egy szerző vagy mű irodalmi kánonba való bekerülést nagymértékben meghatározza az adott történelmi-politikai helyzet és ideológia, a szöveghez kapcsolódó kommentárok és kritikák sora, a kultúra intézményei és az iskolák, az intertextualitás jelensége és a befogadói közösség.

5.2 A 20. század végétől a művészetelméletben a populáris és magaskultúra közötti korábbi értékalapú dichotómiát egyre inkább felváltja egy funkcióbeli különbségen alapuló elhatárolás. Az a nézet válik uralkodóvá, hogy a magaskultúra és a tömegkultúra alkotásait nem értékbeli különbségek alapján választhatjuk szét, hanem inkább a műalkotás és a befogadó között létrejövő reláció szerint. Hiszen a populáris művek is képesek aluldeterminálni az értelmezéseket, teret nyitni többféle interpretációnak, aktív részvételt követelni a befogadótól, kitörni a konvencionális keretek közül, poétikai újszerűséget nyújtani és sajátos perspektívát nyitni a világra. Bárány (2014) többek között arra is rámutat, hogy a magaskultúra és a populáris kultúra határai milyen változékonyak: számos olyan alkotás létezik, amelyet saját korában a populáris kultúrához soroltak, később mégis a magaskultúra része lett, és fordítva. A posztmodern művészetelmélet egymás mellé rendelte a művészeti szférákat. „E hármas se nem hierarchikusan, se nem horizontálisan rendeződött el, hanem bokorszerűen: a művészetek családfogalmaként többszörös rokonsági rendszerben állnak egymással.” (Almási, 2003, 19.) A klasszikus, avantgárd és populáris kultúra más-más módon működik ugyan, de kölcsönösen hatnak egymásra, szimbiózisban élnek, ezáltal a köztük lévő határvonal sem mindig egyértelműen meghatározható.

5.3 A populáris irodalom beemelése az iskolai tananyagba olyan előnyökkel jár, amelyek nem mellőzhetőek a jelenkori körülmények között, ha meg akarjuk nyerni a diákokat az irodalom számára. A magyartanároknak érdemes lenne beiktatni egy-egy olyan állomást a klasszikus és modern irodalom legjavát jelentő művek megismertetése mellett, amely magát az irodalmat, az olvasást szerettedi meg a diákokkal. Mindezt a

legkönnyebben olyan művek tanításával lehet megvalósítani, amelyek elolvasását a gyerekek önként vállalják, és amelyek olyan vonzó erővel bírnak számukra, hogy a szövegismeret problémája természetesen oldódik meg. A gyerekek szívéhez közel álló könyvek szövegén alkalmazott értelmezési technikát, feladatot, módszert könnyebb átvinni a nehezebben befogadható, már textuális szinten gondot okozó művekre, mint azokon megismertetni a diákokkal. Ehhez pedig remek lehetőséget kínál a populáris ifjúsági regények egyre szélesedő skálája. A magyar irodalom és nyelvtan tárgykörébe tartozó legtöbb készség és képesség fejlesztésére alkalmasak ezek a könyvek, miközben az általános kategóriákkal, nélkülözhetetlen fogalmakkal is megismertethetjük a diákokat. Mindezek ellenére a pedagógiai alapdokumentumok elemzése alapján úgy tűnik, hogy a populáris irodalom tantervekbe integrálása szempontjából nem történt jelentősebb előrelépés az utóbbi bő két évtizedben. Az 1995-ös NAT bevezetése után megélnékelő tantervírás keretei között születő számos irodalomtanterv közül már több külön fejezetben tárgyalta a népszerű irodalmat, sőt már az első NAT bevezetése előtt megjelenő irodalomtantervek közül is több kitér a népszerű irodalom főbb műfajaira, szerzőire és műveire. Bár az 1990-es évek elején megjelenő irodalomtanítási programok, tantervek elsősorban az értékbeli különbségek szemléltetéséhez építettek be populáris műveket is az ajánlott irodalomba, látható egyfajta törekvés az irodalom minél szélesebb spektrumának bemutatására, amelynek a szórakoztató irodalom is részét képezi. Ez a törekvés azonban az idő előrehaladtával nemhogy erősödött volna, hanem inkább gyengülni látszik.

5.4 Az ELTE Bölcsészettudományi karának harmadéves magyartanár szakos hallgatóinak körében fókuszcsoporthos interjúkat végeztem az irodalomtanítás jelenlegi helyzetéről, a kötelező olvasmányok kérdéséről és a jövőbeli munkájukra vonatkozó céljaikról, törekvéseikről. Abban minden megkérdezett hallgató egyetértett, hogy a magyartanítást jelenleg súlyos problémák terhelik, melyek egyik legfőbb oka az iskolai irodalmi kánonban keresendő. Leginkább a diákokhoz közelálló irodalmi alkotásokat hiányolják az iskolai oktatásból. Egyértelműen érzékelik az iskolai és iskolán kívüli világ folyamatos távolodását, és majdani pedagógiai munkájuk során szeretnének ezen változtatni. Abban a tekintetben azonban nem volt egységes az álláspontjuk, hogy ezeket a változásokat miként lehetne megvalósítani. A többség úgy vélte, hogy önerőből, egyénileg is képes lesz majd tenni azért, hogy a diákjai közelebb kerüljenek az irodalomhoz, az olvasás szeretetéhez. Néhányan viszont azon a véleményen voltak, hogy valódi változás csak rendszerszintű módosítások hatására következhet be, hiszen a tananyag jelenlegi mennyisége és kötöttsége szinte lehetetlenné teszi az egyéni innovációt

a pedagógiai munka során. Leendő tanárként mindannyian tisztában vannak saját, személyes felelősségükkel, viszont szakmai lehetőségeiket és szabadságukat illetően meglehetősen eltérő nézőpontokat képviselnek. A korábbi kutatási eredményeket megerősítve elmondható, hogy a leendő magyartanárok is látják a szaktárgyukat érintő problémákat, a változás szükségességét hangsúlyozzák, vannak is erre vonatkozó terveik, ötleteik, de a pontos megvalósítás szempontjából még bizonytalanok.

5.5 A magyartanárok és magyartanár szakos egyetemi hallgatók körében végzett kérdőíves vizsgálat eredményei és a félig strukturált interjúk tapasztalatai alapján elmondható, hogy a tantárgy megítélése romlott az utóbbi években, különösen a hallgatók körében. A tantárgy legsúlyosabb problémájának jelenleg a tananyagot látják a válaszadók, de a kötelező olvasmányok listája és a diákok olvasási motivációjának csökkenése is nagymértékben megnehezíti a magyartanítást. A nehézségek ellenére az adatközlők számos pozitívumot neveztek meg a szaktárgy kapcsán, például gondolkodásra késztet, anyanyelvi kompetenciákat fejleszt, értéket és műveltséget közvetít, fejleszti a személyiséget. Mind a tanárok, mind a hallgatók a tananyagot leginkább a diákokhoz közelálló, kortárs és populáris művekkel bővítenék, míg az antik és középkori világirodalmat inkább szűkítenék a tantervben. Az irodalomtanítást nehéz, fáradtságos, de értékes munkának tartják, amely számtalan lehetőséget rejt magában, és amely változatosságával, sokszínűségével nagymértékben hozzájárul az ön- és világismerethez. A populáris irodalom könnyedségét inkább előnynek látják, mint hátránynak, és ezt a tulajdonságát többen szívesen fel is használnák a klasszikus irodalmi művek tanításának megkönnyítése érdekében. Az irodalomtanítás legfőbb céljának a személyiségfejlesztést és az olvasóvá nevelést tartják, és az irodalomtanítás fókuszába a tanulót, az olvasót helyezik. A válaszadók szerint a tanulók számára nehézséget jelent a több évtizeddel vagy évszázaddal ezelőtt keletkezett szövegek megértése és értelmezése, és úgy gondolják, hogy a populáris irodalomnak is helyet kellene biztosítani az iskolai irodalomtanításban, mivel a diákok nem szívesen olvassák a kötelező olvasmányokat. Fontosnak tartják, hogy a tanulók az iskolában ne csak a magasirodalom körébe tartozó művekkel találkozzanak. A legtöbb megkérdezett magyartanár csak alkalmanként tanít populáris irodalmat, viszont a jelenlegi hallgatók már jóval nagyobb arányban tervezik az ilyen jellegű irodalom tanítását. Mindezt segíti, hogy a jelenlegi hallgatók képzése során már sokkal nagyobb arányban jelenik meg a populáris irodalom egy-egy kurzus keretei között, mint a már diplomát szerzett tanárok korábbi felsőoktatási képzésében.

5.6 Az empirikus kutatás utolsó fázisában három oktatási intézménybe látogattam el, hogy megfigyeljem a populáris irodalom tanításának jellemzőit, az alkalmazott

módszereket, tanulásszervezési módokat, és a diákok aktivitását, illetve hozzáállását a választott művekhez. A megfigyelt magyarórák nem csupán tartalmi, hanem módszertani szempontból is innovatívnak minősíthetőek, amelyek képesek a tanulók érdeklődését felkelteni és fenntartani is. A változatos munkaformák alkalmazása, az interaktív tábla vagy akár a mobiltelefonok használata tovább fokozza a diákok lelkesedését a művek közös elemzése iránt, és aktivitásra készíti őket. Úgy tűnik, hogy azok a magyartanárok, akik az olvasmányok terén nyitottak az újdonságokra, és a populáris irodalom egyes darabjait is szívesen tanítják, azok módszertani szempontból is változatosságra törekednek, és az újabb technológiák alkalmazásától sem riadnak vissza.

6. Összegzés

6.1 A tantárgyak sorában az irodalom népszerűsége fokozatosan csökken a diákok körében. Az országos szintű attitűdfelmérések eredményeit összehasonlítva megállapítható, hogy míg korábban az irodalom a gyermekek legkedveltebb tantárgyai közé tartozott, az ezredfordulóra jelentősen visszaesett, a nyelvtan pedig egyenesen a legkevésbé preferált tárgyak közé került (Csapó, 2000). Ahhoz, hogy a magyar nyelv és irodalom tantárgy területén jelentősebb változás következzen be, elengedhetetlen a pedagógusok attitűdjeinek, értékpreferenciáinak és módszertani gyakorlatának átalakulása. Fontos, hogy a magyartanárok otthonosan mozogjanak a klasszikus, a modern és a populáris kultúrában, és képesek legyenek megszerettetni a gyerekekkel az olvasást, és funkcionális szépirodalomhasználatra nevelni diákjaikat. Reményeim szerint az iskolai irodalmi kánon működésének feltárását célzó kutatás eredményei, a hagyományosan nem a kánon részét képező művekben rejlő pedagógiai lehetőségek feltérképezése, továbbá a gyakorló magyartanárok és leendő magyartanárok saját szaktárgyukról alkotott felfogásának, értékpreferenciáinak, irodalomról és irodalomtanításról alkotott nézeteinek vizsgálata eredményesen hozzájárul ennek a folyamatnak az előmozdításához.

6.2 A diákok tanulási kudarcra gyakran nem képességbeli hiányosságokból ered, hanem abból, hogy az iskolában közvetített tudás nagyon távol áll azoknak a műveltségétől, akik nem a mainstream kultúrában nevelkedtek (Morrell 2002). Éppen ezért a pedagógusoknak figyelembe kellene vennie a diákok sajátos, iskolán kívül szerzett műveltségét is, és megtalálni a kapcsolódási lehetőségeket az iskolai műveltséganyaggal. Egy ilyen kapcsolódási pont lehet a tanulók által is kedvelt populáris kultúra és az iskolai kötelező irodalom között. A populáris kultúra segítségével könnyebben megteremthetjük a kapcsolatot a diákok mindennapi tapasztalatai és az iskolai műveltség között. Ahhoz,

hogy a mai diákokat eredményesen taníthassuk, meg kell változnunk, és bele kell tanulnunk az ő világukba – vallja Prensky (2001). Mindez széles körű tartalmi, módszertani és gondolkodásbeli megújulást is követel a tanároktól: egyrészt a hagyományos tananyagtartalmak új szemléletű, korszerű módszertannal való közvetítését, másrészt aktuális ismeretek átadását, és a jelenkor igényeinek megfelelő képességek fejlesztését.

6.3 A tananyagok, a másodlagos irodalom nagymértékben hozzájárulhatnak az ízlés megszilárdulásához. A kánon elavult részeinek mozdíthatatlanságát ugyanis épp az oktatás jelenlegi intézményi háttere biztosítja (Szegedy-Maszák, 1992; Golden, 2002). Knausz (2010) azt hangsúlyozza, hogy a műveltség területén a modern kor egyik legfőbb kanonizátora az iskola: meghatározza, hogy mit és hogyan kell tudni. Az Alaptanterv, kerettantervek és tankönyvek az oktatási kánon legfőbb szabályozó dokumentumai, így az iskolai irodalmi kánon szempontjából kitüntetett jelentőséggel bírnak. Jelen kutatás során nyert adatok mindenképpen megfontolandók az előkészületben lévő, új Nemzeti Alaptanterv kapcsán is, hiszen úgy tűnik, hogy mind a magyartanárok, mind a tanárjelöltek számára az előírt tananyag az egyik legmeghatározóbb és egyben legnegatívabban értékelt tényező az irodalomtanításban.

6.4 Kutatásom során arra törekedtem, hogy az irodalomtudományi és a neveléstudományi diskurzusok egymáshoz való közelítésével a populáris irodalom tanításának, taníthatóságának kérdését elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt megvizsgáljam. A művészet- és irodalomelmélet, azon belül is elsősorban a kánonelmélet felől nézve éppúgy tetten érhetőek a populáris kultúra megítélésben bekövetkező változások, mint a magyartanárok és leendő magyartanárok szemléletmódjában.

7. Bibliográfia

- Ábrahám Mónika (2006): 12–14 éves gyerekek olvasási, könyv- és könyvtárhasználati szokásai. *Új Pedagógiai Szemle*, **56.** 1. 3–23.
- Adorno, T. W. (1970): Fétis-karakter a zenében és a zenehallgatás regressziója. In: Uő: *Zene, filozófia, társadalom*. Gondolat, Budapest, 227–274.
- Adorno, T. W. (1998): *A művészet és a művészetek*. Helikon, Budapest.
- Alberti, J. (1995): *The Canon in the Classroom: The Pedagogical Implications of Canon Revision in American Literature*, Garland Pub, New York.
- Almási Miklós (2003): *Anti-esztétika. Séták a művészetfilozófiák labirintusában*. Helikon, Budapest.
- Altieri, C. (1983): An Idea and Ideal of Literary Canon, *Critical Inquiry*, 10. sz., 37–60.
- Alverman, D. E. és Phelps, S. F. (2002): *Content Reading and Literacy*. Allyn and Bacon, Boston.
- Applebee, A. N. (1996): *Curriculum as conversation: Transforming traditions of teaching and learning*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Arató László (1998): Problémacentrikus irodalomtanítás a középiskolában. In: Sipos Lajos (főszerk.): *Irodalomtanítás az ezredfordulón*. Pauz–Westerman, Celldömölk, 288–303.
- Arató László (2003): 12 tézis a magyartanításról. *Élet és Irodalom*, **47.** 8. sz. 4.
- Arató László (2006a): A populáris regiszter az irodalomtanításban. In: Sipos Lajos (főszerk.): *Irodalomtanítás a harmadik évezredben*. Krónika Nova, Budapest, 897–903.
- Arató László (2006b): Szövegértés, szövegalkotás a magyarórán. In: Sipos Lajos (főszerk.) *Irodalomtanítás a harmadik évezredben*. Krónika Nova, Budapest, 144–160.
- Arató László (2013): Közös és kölcsönös között – új olvasmányok a felső tagozaton. *Könyv és Nevelés*, **15.** 4. sz. 89–98.
- Arató László (2016): Védőbeszéd a ponyvairodalom mellett. *Könyv és Nevelés*, **18.** 2. sz. 23–34.
- Assmann, A. és Assmann, J. (1987): Kanon und Zensur. In: Uő (szerk.): *Kanon und Zensur*, Wilhelm Fink Verlag, München, 7–27.
- Assmann, J. (2004): *Kulturális emlékezet*. Atlantisz, Budapest.
- Babbie, E. (2002): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi, Budapest.
- Bagi Zsolt (2014): Az esztétika szerepe ma. Kritikai kultúra, tömegkultúra, kultúripar. In: Olay Csaba és Weiss János: *A művésztől a tömegkultúráig*. L'Harmattan, Budapest, 28–36.
- Bárány Tibor (2014): Magasművészet és tömegkultúra: a nem létező értékkülönbség nyomában. In: Olay Csaba és Weiss János: *A művésztől a tömegkultúráig*. L'Harmattan, Budapest, 37–61.
- Bárdossy Ildikó és Dudás Margit (2011): *Pedagógiai nézetek*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Benjamin, W. (1967): A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korszakában. In: Uő: *Kommentár és prófécia*. Gondolat, Budapest, 301–334.
- Bezeckzy Gábor (1998): Kánon és trópus. *Helikon*, **44.** 3. sz. 261–267.
- Binnendyk, L. és Schonert-Reichl, K. A. (2002): Harry Potter and Moral Development in Pre-adolescent Children. *Journal of Moral Education*, **31.** 2. sz. 195–201.
- Bloom, H. (1994a): *The Western Canon. The Books and School of the Ages*. Harcourt Brace, New York – San Diego – London.
- Bloom, H. (1994b): *Shakespeare, The Invention of the Human*. Fourth Estate, London.
- Boekaerts, M. (2010): The crucial role of motivation and emotion in classroom learning In: Dumont et al. (szerk.): *The nature of learning*, OECD.

[https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/educeth-dam/documents/forschung-und-literatur/literatur-zur-lehr-und-lernforschung/aeltre-beitraege/2011_5_oecdbuch.pdf] (Utolsó letöltés: 2018. augusztus 13.)

- Boka László (2003): A divattól a kultuszig. Kanonizáció és a 'szerzői arc' az 1957 utáni erdélyi magyar irodalom magyarországi recepciójában. In: Dobos István és Szegedy-Maszák Mihály (szerk.): *Kánon és kanonizáció*. Csokonai, Debrecen, 35–51.
- Bókay Antal (1998): Az irodalomtanítás irodalomtudományi modelljei. In: Sipos Lajos (főszerk.): *Irodalomtanítás az ezredfordulón*. Pauz–Westerman, Celldömölk, 73–105.
- Bushman, J. H. (1997): Young Adult Literature in the Classroom – Or Is It? *English Journal*, **86**. 3. sz. 40–45.
- Calderhead, J. (1996): Teachers: Beliefs and Knowledge. In: Calfee, R. és Berliner, D. (szerk.): *The Handbook of Educational Psychology*. MacMillan, New York, 709–725.
- Carroll, N. (1998): *A philosophy of mass art*. Clarendon Press, Oxford.
- Csapó Benő (2000): A tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök összefüggései. *Magyar Pedagógia*, **100**. 3. sz. 343–366.
- Daniels, E. és Steres, M. (2011): Examining the Effects of a School-wide Reading Culture on the Engagement of Middle School Students. *Research in Middle Level Education*, **35**. 2. sz. 1–13.
- Danto, A. C. (1997): *Hogyan semmizte ki a filozófia a művészetet?* Atlantisz, Budapest.
- Danto, A. C. (2003): *A közhely színeváltozása*. Enciklopédia, Budapest.
- Debreczeni Tibor (2003): *Irodalom és nevelés – élményközpontú elemzések*. DPM különszám, 1–40.
- De Man, P. (2006): *Az olvasás allegóriái*. Magvető, Budapest.
- Dobos István (2003a): Bevezető. In: Dobos István és Szegedy-Maszák Mihály (szerk.): *Kánon és kanonizáció*. Csokonai, Debrecen, 7–9.
- Dobos István (2003b): Kánon és újhistorizmus. In: Dobos István és Szegedy-Maszák Mihály (szerk.): *Kánon és kanonizáció*. Csokonai, Debrecen, 51–61.
- Dobozi Eszter (2003): Kísérlet „a vég elhalasztására”. Irodalomolvasás és kreatív írás a magyarórán. *Iskolakultúra*, **13**. 4. sz. 73–89.
- Eco, U. (1981): *A tömegkultúra és a kultúra szintjei*. In: Buda Béla (szerk.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény*. Tömegkultúra. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 77–91.
- Eco, U. (1998): *Nyitott mű*. Európa, Budapest.
- Eco, U. (2010) *Kultúrák háborúja* [<http://www.komment.hu/tartalom/20100514-umberto-eco-legtobbeknek-mindegy-hogy-wagner-szol-a-survivor-alatt.html>] (Utolsó letöltés: 2018. november 12.)
- Eigner Judit (2002): A XXI. század gyermekolvasói, *Könyv és Nevelés*, **4**. 1. sz. 106–114.
- Erdélyi Margit (2012): *Pedagógia és irodalom kölcsönhatásai*. Monographiae Comaromienses sorozat 7. Selye János Egyetem, Tanárképző Kar, Komárom.
- Falus Iván (2001): Pedagógus mesterség – pedagógiai tudás. *Iskolakultúra*, **11**. 2. sz. 21–28.
- Falus Iván (2004, szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki, Budapest.
- Falus Iván és Ollé János (2008): *Az empirikus kutatás gyakorlata*. Adatelemzés és statisztikai feldolgozás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Farkas Zsolt (1998): Kánonvita és kultúrháború az Amerikai Egyesült Államokban. In: *Uő: Most akkor*. Filum, Budapest, 5–37.

- Fazekas Ágnes és Halász Gábor (2015): *Az uniós finanszírozású kurrikulumfejlesztési programok implementálása.* Kézirat. [[http://halaszg.ofi.hu/download/A_szintezis\(IDEIGLENES_KORR\).pdf](http://halaszg.ofi.hu/download/A_szintezis(IDEIGLENES_KORR).pdf)] (Utolsó letöltés: 2018. augusztus 13.)
- Fekete Mariann és Tibori Tímea: Az ifjúság szabadidő-felhasználása a fogyasztói társadalomban. In: Nagy Ádám (szerk. 2018): *Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016.* Excenter Kutatóközpont, Budapest, 258–283.
- Fenyő D. György (2015): Hogyan olvasnak a fiatalok?, *Gyermeknevelés*, **3.** 1. sz. 60–73.
- Fenyő D. György (2018): A tantervi szabályozás dilemmái és lehetőségei az irodalomtanításban. *Iskolakultúra*, **28.** 7. sz. 13–27.
- Fenyő D. György és Schiller Mariann (2006): A Harry Potter – egy jelenség és egy regény. In: Fenyő D. György (szerk.): *Kiből lesz az olvasó? Ötletek, módszerek szülőknak, pedagógusoknak,* Budapest, Animus, 99–115.
- Füzfa Balázs (1998): Az élményközpontú irodalomtanítás néhány lehetősége In: Sipos Lajos (főszerk.): *Irodalomtanítás az ezredfordulón.* Pauz–Westerman, Celldömölk, 334–346.
- Füzfa Balázs (2002): *Irodalomtankönyv ma.* Pont, Budapest.
- Füzfa Balázs (2009): Irodalomtanítás – de meddig? Egy lehetséges válasz: irodalom_12_11_10_9. *Elektronikus Könyv és Nevelés*, **11.** 2. sz. [http://www.tanszertar.hu/eken/2009_02/fb_0902.htm] (Utolsó letöltés: 2018. november 20.)
- Füzi Izabella és Török Ervin (2016): *Elbeszélés a tömegkultúra korában.* Digitális tananyag. Szeged.
- Gábor Csilla (2001): Esszék a korszerű irodalomtanítás köréből, *Korunk*, **3.** 4. sz. 103–104.
- Gadamer, H. G. (1991): Szöveg és interpretáció. In: Bacsó Béla (szerk.): *Szöveg és interpretáció.* Cserépfalvi, Budapest, 17–42.
- Gadamer, H. G. (2003): *Igazság és módszer.* Osiris, Budapest.
- Gans, H. J. (2003): Népszerű kultúra és magaskultúra. In: Wessely Anna (szerk.): *A kultúra szociológiája.* Osiris, Budapest, 114–149.
- Gereben Ferenc (1998): *Könyv, könyvtár, közönség.* OSZK KMK, Budapest.
- Gereben Ferenc (2001): Olvasáskultúránkról – szociológiai nézőpontból. *Iskolakultúra*, **11.** 5. sz. 52–56.
- Gereben Ferenc és Nagy Attila (1992): *Olvasás és társadalom: olvasásszociológia, olvasásléktan, olvasáspedagógia.* OSZK KMK, Budapest.
- Gibbons, L. C., Dail, J. S. és Stallworth, B. J. (2006): Young Adult Literature in the English Curriculum Today: Classroom Teachers Speak Out. *The Alan Review* **33.** 3. sz. 53–61.
- Gilbert, R. (2011): *Professional Learning Flagship Program: Leading Curriculum Change* Literature Review. Australian Institute for Teaching and School Leadership. [http://www.aitsl.edu.au/docs/default-source/default-documentlibrary/professional_learning_flagship_program_leading_curriculum_change_literature_review] (Utolsó letöltés: 2018. augusztus 18.)
- Golden Dániel (2002): Kánon és közoktatás – az irodalomtanítás esélyei. In: Bengi László és Sz. Molnár Szilvia (szerk.): *Kánon és olvasás. Kultúra és közvetítés II.* Fiala Írók Szövetsége, Budapest, 7–31.
- Golnhof Erzsébet és Szabolcs Éva (2005): *Gyermekkor: nézőpontok, narratívák.* Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Gombos Péter (2009): „Ó, mondd, te mit választanál!” A tanár felelőssége és lehetőségei a kötelező olvasmányok kiválasztásában. *Elektronikus Könyv és nevelés*, **11.** 2. sz. [http://www.tanszertar.hu/eken/2009_02/gp_0902.htm] (Utolsó letöltés: 2018. november 14.)

- Gombos Péter (szerk., 2014): *Kié az olvasás? Tanulmányok az olvasóvá nevelésről*. Magyar Olvasástársaság, Budapest.
- Gombos Péter, Hevérné Kanyó Andrea és Kiss Gábor (2015): A netgeneráció olvasási attitűdje. 14–18 évesek véleménye könyvekről, olvasásról, irodalomról – egy felmérés tanulságai. *Új Pedagógiai Szemle*, **65**. 1–2. sz. 52–67.
- Gorak, J. (2013): *The Making of the Modern Canon. Genesis and Crisis of a Literary Idea*. Bloomsbury, London.
- Gordon Györi János (2006a): Nemzetközi tendenciák az irodalomtanításban. In: Sipos Lajos (főszerk.): *Irodalomtanítás a harmadik évezredben*. Krónika Nova, Budapest, 100–112.
- Gordon Györi János (2006b): Magyartanítás a gyakorlatban. In: Kerber Zoltán (szerk.): *Hidak a tantárgyak között – Kereszttantervi kompetenciák és tantárgyközi kapcsolatok*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 167–197.
- Gordon Györi János (2006c): A magyartanítás átalakulása az irodalomtanítás nemzetközi tendenciáinak tükrében. *Elektronikus Könyv és Nevelés*, **8**. 4. sz. [http://www.tanszertar.hu/eken/2006_04/ggyj_0604.htm] (Utolsó letöltés: 2019. február 23.)
- Gordon Györi János (szerk., 2003): *Irodalomtanítás a világ kilenc oktatási rendszerében*. Pont, Budapest.
- Gordon Györi János (2009): Kötelező, közös, kölcsönös olvasmány. Hagyomány és megújulás az iskolai olvasmányok kánonjában. *Könyv és nevelés*, **11**. 2. sz. 27–35.
- Grail Research – a division of Integreon (2011): Consumers of Tomorrow: Insights and Observations About Generation Z [www.grailresearch.com/pdf/ContentPodsPdf/Consumers_of_Tomorrow_Insights_and_Observations_About_Generation_Z.pdf] (Utolsó letöltés: 2018. augusztus 24.)
- Guillory, J. (1993): *Cultural Capital, The Problem of Literary Canon Formation*, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Gyeskó Ágnes (2009): Járatlan utat járt útért el ne hagyj! avagy Miért ne ragaszkodjunk a bevált kötelező olvasmányokhoz? *Elektronikus Könyv és nevelés*, **11**. 2. sz. [http://www.tanszertar.hu/eken/2009_02/gya_0902.htm] (Utolsó letöltés: 2019. február 8.)
- H. Nagy Péter (2014): Mire jó a popkultúra, avagy hogyan oktatható a tudományos gondolkodás bölcsészeknek. In: Erdélyi Margit (szerk.): *Az irodalomoktatás új kihívásai*. Gondolat, Budapest, 13–54.
- Halász Gábor (2014): Eredményes tanulás, kurrikulum, oktatáspolitikai. In: Benedek András és Golnhofer Erzsébet (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, Budapest, 79–104.
- Hankiss Elemér (2016): *Proletár reneszánsz*. Helikon Kiadó, Budapest.
- Haug, W. (1987): Klassikerkataloge und Kanonisierungseffekte. In: Assmann, A. és Assmann, J. (szerk.) *Kanon und Zensur*, München, Wilhelm Fink Verlag, 259–270.
- Hazard, A. (1988): Canons: Literary Criteria/Power Criteria, *Critical Inquiry*, **14**. 4. sz. 748–764. [<http://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/448464?journalCode=ci>] (Utolsó letöltés: 2018. július 5.)
- Heller Ágnes (2014): A művészettől a tömegkultúráig. Bevezető megfontolások. In: Olay Csaba és Weiss János: *A művészettől a tömegkultúráig*. L'Harmattan, Budapest, 13–20.
- Horkheimer, M. és Adorno, T. W. (2011): *A felvilágosodás dialektikája. Filozófiai töredékek*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.

- Horváth Györgyi (2014): *A passzív olvasó toposza a 18–19. század fordulóján*. In: Olay Csaba és Weiss János: *A művészettől a tömegkultúráig*. L'Harmattan, Budapest, 135–146.
- Hughes, M. (2017): BookTube and the Formation of the Young Adult Canon. *Book Publishing Final Research Paper*. 24. [https://pdxscholar.library.pdx.edu/eng_bookpubpaper/24] (Utolsó letöltés: 2018. június 10.)
- Hume, D. (1992): A jó ízlésről. In: *David Hume összes esszéi I*. Atlantisz, Budapest, 222–244.
- Iser, W. (1996): Az olvasás aktusa. Az esztétikai hatás elmélete. In: Kiss Attila Atilla, Kovács Sándor és Odorics Ferenc (szerk.): *Testes könyv I.*, Ictus, Szeged, 241–264.
- Iser, W. (2004): *Az értelmezés világa*. Gondolat, Budapest.
- Jauss, H. R. (1997): *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Osiris, Budapest.
- Jenks, C. (1996): *Childhood*. Routledge, London–New York.
- Kálai Sándor (2016): A magyar (kelet-európai) médiakultúra első szakasza (1840–1920). In: Uő (szerk.): *Médiakultúra Közép-Kelet-Európában*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 25–38.
- Kálmán C. György (1998): A kis népek kánonjainak vizsgálata – Néhány módszertani megjegyzés. *Helikon*, **44.** 3. sz. 251–260.
- Kamarás István (2007): *Az irodalmi mű befogadása*. Gondolat, Budapest.
- Kende B. Hanna (2001): *Harry Potter titka*. Osiris, Budapest.
- Kerber Zoltán (2000): Az olvasóvá nevelés problémái az ezredfordulón – Kerekasztal-beszélgetés. *Új pedagógiai szemle*, **50.** 7–8. sz. 159–168.
- Kerber Zoltán (2002): A magyar nyelv és irodalom tantárgy helyzete az ezredfordulón. *Új pedagógiai szemle*, **52.** 10. sz. 45–61.
- Kerber Zoltán (2003): *A magyar nyelv és irodalom tantárgy tanítása a középiskolában – a 2003-as obszervációs felmérés tapasztalatai*. OFI, Budapest. [<http://www.ofi.hu/magyar-nyelv-es-irodalom-tantargy-tanitasa-kozepiskolaban-2003-obszervacios-felmeres-tapasztalatai>] (Utolsó letöltés: 2018. december 10.)
- Kermode, F. (2001): Kánonok és elméletek. In: Rohonyi Zoltán (szerk.): *Irodalmi kánon és kanonizáció*. Osiris, Budapest, 109–141.
- Kernan, A. (1990): Technology and Literature: Book Culture and Television Culture, = Uő., *The Death of Literature*, Yale University Press, New Haven and London, 126–151.
- Keszeg Vilmos (2016): Populáris kultúrák a 19–20. században. In: Kálai Sándor (szerk.): *Médiakultúra Közép-Kelet-Európában*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 53–89.
- Key, E. (1976): *A gyermek évszázada*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Knausz Imre (2005): *Kánonok és pedagógiák*. Elhangzott a Felsőoktatási Kutatóintézet és a Magyar Szociológiai Társaság Oktatásszociológiai Szakosztálya konferenciáján 2005. április 4-én. [<http://tte.hu/kanonok-es-pedagogiak/>] (Utolsó letöltés: 2018. december 5.)
- Knausz Imre (2010): *Műveltség és demokrácia*. Magánkiadás, Miskolc–Budapest. [http://mek.oszk.hu/08700/08758/08758.htm#_ftnref12] (Utolsó letöltés: 2018. december 3.)
- Kohlberg, L. (1999): A Van-tól a Kell-ig. Honnan ered a naturalista hiba és hogyan küzdhető le a morális fejlődés tanulmányozásával. In: Kulcsár Zsuzsanna (szerk.): *Morális fejlődés, empátia és altruizmus*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 113–155.
- Kulcsár Szabó Ernő (1995): *Történetiség – megértés – irodalom*. Universitas, Budapest.

- Kulcsár Szabó Ernő (1998): Irodalomértésünk néhány örökletes előfeltevéséről. In: Sipos Lajos (főszerk.): *Irodalomtanítás az ezredfordulón*. Pauz–Westerman, Celldömölk, 105–115.
- Kulcsár Szabó Ernő (1999): A szövegek ártatlansága (a [nemzeti] kánon és a modernség emlékezete). *Alföld*, **50**. 12. sz. 67–81.
- Kulcsár Szabó Ernő (2000): *Irodalom és hermeneutika*. Akadémiai, Budapest.
- Kulcsár Szabó Zoltán (1998): *Hagyomány és kontextus*. Universitas, Budapest.
- Loboczky János (1999): A modern hermeneutikai filozófia és az „esztétikai nevelés”. *Iskolakultúra*, **9**. 11. sz. 57–61.
- Lovász Andrea (2003): A mai magyar gyermekirodalom időtlen kérdéseiről, *Könyv és Nevelés*, **5**. 2. sz. 83–92.
- Löwenthal, L. (1973): *Irodalom és társadalom. A könyv a tömegkultúrában*. Gondolat, Budapest.
- MacDonald, D. (1953): A Theory of Mass Culture. *Diogenes*, **1**. 3. sz. 1–17.
- Margócsy István (1997): Magyar nyelv és/vagy irodalom. In: Péter Ágnes, Sarbu Aladár és Szalay Krisztina (szerk.): *Éhe a szónak*. Eötvös József Kiadó, Budapest, 71–87.
- Martyn, D. (2001): Az olvashatatlan autoritása. In: Rohonyi Zoltán (szerk.): *Irodalmi kánon és kanonizáció*. Osiris, Budapest, 227–241.
- McLaughlin, Milbrey W. (1990): The Rand Change Agent Study Revisited. Macro Perspectives and Micro Realities. *Educational Researcher*. **19**. 11. sz. 11–16. [<http://web.stanford.edu/group/suse-crc/cgi-bin/drupal/sites/default/files/rand-change.pdf>] (Utolsó letöltés: 2018. augusztus 15.)
- Morrell E. (2002): Toward a critical pedagogy of popular culture: Literacy development among urban youth. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, **46**. 1. sz. 72–77.
- Nádasi Mária (2000): A dokumentumelemzés. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 317–330.
- Nádasi Mária (2004): A kikérdezés. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 171–211.
- Nagy Ádám (szerk., 2018): *Nevelj jedit! A képzelet pedagógiája*. Athenaeum, Budapest.
- Nagy Ádám (2019): A konferencia margóján a „Margón kívül”. In: Uő (szerk.): *Egyszer volt, hol nem volt... – Az ifjúságsegítő képzés Magyarországon*, Neumann János Egyetem – Iuvenis Ifjúság szakmai Műhely, Ifjúság szakmai Társaság, Kecskemét, 221–225.
- Nagy Attila (2003): *Háttal a jövőnek? Középiszkolások olvasás- és művelődésszociológiai vizsgálata*. Gondolat, Budapest.
- Nagy Attila (2006a): Az olvasás mint kiváltság? *Magyar Tudomány*, **167**. 9. sz. 1113–1119.
- Nagy Attila (2006b): Növekvő kulturális szakadékok – az olvasás példája. *Elektronikus Könyv és Nevelés*, **8**. 4. sz. [http://www.tanszertar.hu/eken/2006_04/na_0604.htm] (Utolsó letöltés: 2019. március 23.)
- Nagy József (2004): Olvasástanítás: a megoldás stratégiai kérdései. *Iskolakultúra* **14**. 3. sz. 3–26.
- Nahalka István (2003a): A nevelési nézetek kutatása. *Iskolakultúra* **13**. 5. sz. 69–75.
- Nahalka István (2003b): A modern tanítási gyakorlat elterjedésének akadályai, illetve lehetőségei, különös tekintettel a tanárképzésre. *Új Pedagógiai Szemle*, **53**. 3. sz. 28–38.
- Nahalka István (2006): A közoktatás tartalmi szabályozása. *Mérleg 2002-2006* 1. sz. 77–90.
- Nemoianu, V. (1991): Literary Canons and Social Value Options. In: Nemoianu, V. és Royal, R. (szerk.): *The hospitable canon, Essays on literary play, Scholarly choice, and popular pressures*, John Benjamins Publication Co., Philadelphia – Amsterdam, 215–246.

- Newkirk, T. (2010): The Case for Slow Reading. *Educational Leadership*, **67**. 6. sz. 6–11.
- Orbán Gyöngyi (2000): *Háttérelmzések*. Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár.
- Pajares, M. F. (1992): Teachers' Beliefs and Educational Research: Cleaning Up a Messy Construct. *Review of Educational Research*, **62**. 3. sz. 307–332.
- Pál József (2008): Kísérletek egy európai irodalmi kánon létrehozására. *Tiszatáj*, **62**. 4. sz. 72–79.
- Pála Károly (sajtó alá rend., 1991): *Tankönyvháború. Viták a gimnáziumi irodalomoktatás reformjáról a hetvenes-nyolcvanas években*. Argumentum, Budapest.
- Pála Károly (2006): Irodalomtanítás és kompetenciafejlesztés. In: Sipos Lajos (főszerk.): *Irodalomtanítás a harmadik évezredben*. Krónika Nova, Budapest, 137–143.
- Pethőné Nagy Csilla: (2005): *Módszertani kézikönyv az Irodalomkönyv 9–12. és az Irodalomtankönyv a szakközépiskolák számára 9–12. című tankönyvcsaládhoz*. Korona, Budapest.
- Poszler György (1980): *Katarzis és kultúra*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Prensky, M. (2001): Digital Natives, Digital Immigrants – Part 1, *On the Horizon*, **9**. 5. sz. 1–6.
[\[https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%200Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf\]](https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%200Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf) (Utolsó letöltés: 2018. december 12.)
- Richardson, V. (1996): The Role of Attitudes and Beliefs in Learning to Teach. In: Sikula, J. (szerk.): *Handbook of Research on Teacher Education. Second Edition*. MacMillan, New York, 102–119.
- Ricoeur, P. (1999): A szöveg és az olvasó világa. In: Uő: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Osiris, Budapest, 310–352.
- Rohonyi Zoltán (szerk.): *Irodalmi kánon és kanonizáció*. Osiris, Budapest.
- Sági Matild (2011): Pedagógusok egy nemzetközi tanárvizsgálat (OECD TALIS) tükrében. *Új pedagógiai szemle*, 61. 10. sz. 5–17.
- Ságvári Bence (2012): *A gyerekek internethasználatának jellegzetességei*. [\[http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=1028\]](http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=1028) (Utolsó letöltés: 2018. november 14.)
- Sauerberg, L. O. (1997): *Versions of the Past – Visions of the Future, The Canonical in the Criticism of T. S. Eliot, F. R. Leavis, Northrop Frye and Harold Bloom*, Macmillan Press Ltd., London.
- Schiller, F (1960): Levelek az ember esztétikai nevelésről. In: Vajda György Mihály (szerk.): *Schiller válogatott esztétikai írásai*, Magyar Helikon, Budapest, 167–279.
- Schiralli, M. (1997): Some Thoughts on the Literary „Canon”. *Journal of Aesthetic Education*, **31**. 2. sz., 103–106.
- Seidman, I. (2002): *Az interjú mint kvalitatív kutatási módszer*. Műszaki, Budapest.
- Senge, P. M. (1990): *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. Doubleday/Currenc, New York.
- Sipos Lajos, Forgács Anna és Fűzfa Balázs (2003): Iskolaszervezet és irodalomtanítás Magyarországon. In: Sipos Lajos (főszerk.): *Iskolaszervezet és irodalomtanítás a Kárpát-medencében*, Pont, Budapest, 5–89.
- Szabolcs Éva (2001): *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Műszaki, Budapest.
- Szabolcs Éva (2004): „Narratívák” a gyermekkorról. *Iskolakultúra*, **14**. 3. sz. 27–31.
- Szegedy-Maszák Mihály (1992): A bizony(talan)ság ábrándja: Kánonképződés a posztmodern korban. *Literatura*, **18**. 2. sz. 119–133.
- Szegedy-Maszák Mihály (1998): *Irodalmi kánonok*, Csokonai, Debrecen.
- Szegedy-Maszák Mihály (2008): *Megértés, fordítás, kánon*. Kalligram, Pozsony.

- Székely Levente (szerk., 2012): 10 kérdés az ifjúságról – Magyar ifjúság 2012 kutatás első eredményei. [http://kutatopont.hu/files/2012/02/magyar_ifjusag_2012.pdf] (Utolsó letöltés: 2019. március 10.)
- Székely Levente és Nagy Ádám (2010): *Virtuális ifjúsági munka és az e-ifjúság*. Excenter, Budapest.
- Szokolszky Ágnes (2004): *Kutatómunka a pszichológiában*. Osiris, Budapest.
- Tószegi Zsuzsanna (2009): Az olvasás trónfosztása? Adalékok a könyvből, illetve a képernyőről való olvasás kérdéséhez. *Elektronikus Könyv és Nevelés*, **11.** 4. sz. [http://www.tanszertar.hu/eken/2009_04/tzs_0904.htm] (Utolsó letöltés: 2019. február 16.)
- Tóth Csilla (2009): Narrativitás, történetiség, értékpluralizmus a kánon újraírásában. *Elektronikus Könyv és Nevelés*, **11.** 2. sz. [http://www.tanszertar.hu/eken/2009_02/tcs_0902.htm] (Utolsó letöltés: 2018. december 4.)
- Tóth Máté (2017): A 3-17 éves korosztály olvasási szokásai egy országos reprezentatív felmérés eredményei. [http://www.fszek.hu/azenkonyvtaram/?article_hid=37898] (Utolsó letöltés: 2019. február 16.)
- Trencsényi László (1998): Vándormotívumok. *Kútbanézők*, **3.** 3. sz. 49–52.
- Trencsényi László (2013): A gyermekirodalom mint tananyag. In: Uő: *Gyermekirodalom A-tól Z-ig*. fapadoskönyv.hu, Budapest, 53–65.
- Trencsényi László (2014): A tartalmi szabályozás hosszú története – egy szemtanú magamentsége. In: Uő: *Impakt faktor*. fapadoskönyv.hu, Budapest, 378–389.
- Vacca, R. T. és Vacca, J. L. (2005): *Content Area Reading: Literacy and Learning Across the Curriculum*. Pearson, Boston.
- Vágó Irén (2004): Az oktatás tartalma. In: Halász Gábor és Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2003*. OKI, Budapest, 175–239.
- Vajda Zsuzsanna (2008): *A gyermekek évszázada után*. [https://osztalyfonok.hu/files/Vajda_Zsuzsa_Gyermekek.pdf] (Utolsó letöltés: 2018. szeptember 20.)
- Vámos Ágnes (2001): A metafora felhasználása a pedagógiai fogalmak tartalmának vizsgálatában. *Magyar Pedagógia*, **101.** 1. sz. 85–108.
- Van Schooten, E. és de Glopper, K. (2006): Literary response and attitude toward reading fiction in secondary education: trends and predictors. *L1 – Educational Studies in Language and Literature*, **6.** 1. sz. 97–174.
- Veres András (1991): Javaslat a középfokú oktatás irodalmi törzsanyagára. In: Pála Károly (sajtó alá rend.): *Tankönyvháború. Viták a gimnáziumi irodalomoktatás reformjáról a hetvenes-nyolcvanas években*. Argumentum, Budapest.
- Veres András (2003): Az irodalomtörténet védelmében. A gimnáziumi magyartanítás elméleti dilemmáiról. *Kritika*, **32.** 9., és 10. sz. 2–5., 5–7. [http://www.magartanarok.freeweb.hu/Veres_A_Kritika.html] (Utolsó letöltés: 2019. június 6.)
- Veres András (2009): „Roll over Beethoven”. Gondolatok az elit- és tömegkultúráról. *Alföld*, **60.** 5. sz. 3–23.
- Werner, A. (1998): *A tévékor gyermekei*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Zsélyi Ferenc: (1992): Az irodalom (mint) a kánon kritikája. *Pompeji* **3.** 4. sz. 44–58.

8. A doktori kutatás témájában megjelent szerzői publikációk

- Manxhuka Afrodita (2019): Az irodalomtanítás tartalmi megújításának lehetőségei a magyartanárok és a leendő magyartanárok perspektívájából. *Eruditio–Educatio* **13.** 3. sz. 66–83.
- Manxhuka Afrodita (2018): Egy digitális tananyagcsomag a szövegértési készség – mint tantárgyközi kompetencia – fejlesztésére a 9–12. évfolyamok számára. *Iskolakultúra*, **28.** 12. sz. 54–60.
- Manxhuka Afrodita (2018): Reforming the literature curriculum from the perspective of future literary educators. *Eruditio–Educatio* **13.** 3. sz. 18–26.
- Manxhuka Afrodita (2016): Mivel játszik a gyerek? Barbie színeváltozása. *Óvónők lapja*, **3.** 14. sz. 19–23.
- Manxhuka Afrodita (2016): Aktualizált klasszikusok, avagy a legújabb populáris regényekben rejlő pedagógiai lehetőségek. *Iskolakultúra*, **26.** 5. sz. 63–73.
- Manxhuka Afrodita (2015): Egy tankönyv szerepe és lehetőségei az irodalmi kánon alakításában. *Új Pedagógiai Szemle*, **65.** 7–8. 102–110.
- Manxhuka Afrodita (2015): Irodalmi nevelés az óvodában. *Óvónők lapja*, **2.** 11. sz. 22–23.
- Manxhuka Afrodita (2015): Az irodalmi nevelés útjai és lehetőségei. *Iskolakultúra*, **25.** 7–8. sz. 136–138.
- Manxhuka Afrodita (2015): *Szövegértő. Hétköznapi szövegek értelmezését fejlesztő füzet.* Novum Könyvklub Kft., Nyíregyháza.
- Manxhuka Afrodita (2013): *Megújítva megőrizni. Kompetenciafejlesztés az alsó tagozatos tanórákon.* Novum Könyvklub Kft., Nyíregyháza.
- Manxhuka Afrodita (2011): Mit olvas(s)unk irodalomórán? *Kútbanézők*, **18.** 19. sz. 78–82.
- Manxhuka Afrodita (2011): A populáris irodalom helye az iskolai oktatásban. *Magyartanítás*, **52.** 2. sz. 15–25.